

סוגיות במס' ברכות שיעור 16 – בענין ברכת התורה

אריה ליבוביץ

- I. רמב"ן בהקדמה לפירושו לתורה. Torah as the Name of God.
- A. Other Sources Indicating Torah is God's name.
1. משל הקדמוני – רש"י שמות כא:ג.
 2. "כל מקום שאזכיר את שמי" is with somebody learning because ברכות דף ו.
 3. מהרש"א לברכות דף כא. – when we say ברכת התורה is from אקרא שם ה' we mean that שם ה' is torah, and הבו גודל is the beracha.
 4. יומא דף לה: – derives from בשכמל"ו – פסוק – because both are the same halacha – when God's name is called we say a blessing.
- B. This רמב"ן is clearly against מנחת חינוך מצוה תריג that minor סירות ויתירות that don't change meaning will not ruin a ספר תורה.
- II. דאורייתא או דרבנן?
- A. מצוה דאורייתא – רמב"ן הוספות למצוות עשה מצוה טו.
1. על מה אבדה הארץ וכו' נדרים פא. When it says שאגת אריה סימן כד proves this from ר"ן שם ד"ה דבר a. If you hold like דבר this is no proof because it was about חשיבות ברכות התורה and not really about the תורה.
- B. רמב"ם doesn't count it. Why not?
1. פרי מגדים פתיחה כוללת הלכות ברכות השחר ושאגת אריה סימן כד – he must hold דרבנן.
 - a. Proof from ירושלמי ז:א.
 2. הלכות תפילה פרק יב – included in another mitzvah. In קריית ספר הקדמה פרק ו' he explains it is included in תלמוד תורה.
 - a. This must be explanation of ספר החינוך מצוה תל who mentions ברכת התורה as a ברכה מדאורייתא, but also doesn't count it!
 - b. רמב"ן thought of this and rejected it because מקרא ביכורים isn't part of הבאת אכילת פסח and סיפור יציאת מצרים isn't part of ביכורים.
 - i. ארחות ימים סימן כ' עמ' רסא – this is רמב"ן לשיטתו that it is ברכת הודאה and therefore not directly connected to the torah learning, similar to ביכורים וסיפור יציאת מצרים.
- C. רמב"ן דאורייתא בציבור but ירושלמי ברכות ז:א proves from משכנות יעקב סימן ס' ביחיד.
1. מאירי ברכות יא: ד"ה ברכה – different גירסא in the ירושלמי that ruins the ראיה.
- III. What Kind of Berachos Are They?
- A. ברכת הודאה – רמב"ן (הובא לעיל).
- B. שו"ע מז:ד says women say ברכת התורה because גר"א סימן מז ס"ק יח and מג"א ס"ק יד explains because they learn הם השייכים להם מצות גר"א says that it isn't מ"ע שהז"ג to learn their הלכות תורה, but they say it because it is like any other מ"ע שהז"ג. This comparison to ברכות על מעשהז"ג indicates it is ברכת המצוה.
1. באה"ל סימן מז ד"ה נשים – נפקא מינה if woman can be מוציא a man.
 2. According to ברכי יוסף סימן מז אות ת' this may not be a נפקא מינה because woman's obligation can't really be דאורייתא.

סוגיות במס' ברכות שיעור 16 – בענין ברכת התורה

1. If (חפצה של תורה, הנהנין) depends on sleep (הפסק) (probably same for הנהנין)
 2. If ברכת הודאה depends on new day.
- F. Why do we say them לעשייתן?
1. If ברכת הנהנין it is self understood.
 2. If normally should be after ברכת שבח – see ספר החינוך מצוה תל who explains that this relates to the unique nature of spiritual edification and the ability to appreciate it in advance.
 - a. "שלא בירכו בתורה תחילה" – גמרא נדרים פא sheds light on ספר החינוך.
- V. Parting words. The beauty of torah is that it is all of these things. See הקדמת אגלי טל that it is ליהנות נתנו.
- A. תוס' ברכות דף מו. ד"ה כל הברכות – the mitzvah and enjoyment are bound up with each other.

1 - הקדמת הרמב"ן לפירושו על התורה

עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה... ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ספר תורה שיחסר בו ו' אחד ממלת אותם שבאו מהם לט מלאים בתורה או שיכתוב הו"ו באחד משאר החסרים וכן כיוצא בזה אף על פי שאינו מעלה ואינו מוריד כפי העולה במחשבה

2 - רש"י שמות פרק כא פסוק יג

והאלהים אנה לידו - ולמה תצא זאת מלפניו, הוא שאמר דוד (שמואל א' כד יג) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע, ומשל הקדמוני היא התורה, שהיא משל הקדוש ברוך הוא שהוא קדמוני של עולם.

3 - גמרא ברכות דף ו עמוד א

ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך

4 - מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף כא עמוד א

מנין לברכת התורה כו'. מצאתי כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה כי שם ה' אקרא דהיינו כשאני קורא בתורה שהיא כולה שמות של הקדוש ברוך הוא שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא כדאיתא במדרשות וק"ל.

5 - גמרא יומא דף לז עמוד א

תניא רבי אומר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל

6 - מנחת חינוך מצוה תריג אות א

והנה אין מקיים המצוה עד שיהא כתוב כדן ס"ת אבל אם יש בה דבר הפוסל או חסר או יתר אפי' אות א"י ידי המצוה כי אינו ס"ת כלל ע' במנחות אפשר ס"ת (פסול) חסר אות וכתוב לקוח את ספר התורה וע' בר"מ כאן ה' י"א שכתב אם כתב החסר וכו' ועוד נחשב שם דברים הפוסלים כתב דאין לה דין ס"ת רק כמו חומש שמלמדין התינוקות וכ"כ הר"ן בפ"ב דמגילה דאם חסר אות לא קיים מצות כתיבת ס"ת ע"ש. ולפ"ז מצוה זו רופפת בידינו דמבואר בקדושין דף ל' בעי ר"י וא"ו דגחון וכו' אינהו הוי בקיאים בחסרות ויתירות אג"כ כיון דאין אנו בקיאים א"כ אפשר כתבין מלא חסר או איפכא ואין מקיימין המצוה כלל וכבר העיר בזה בס' ש"א בסי' ל"ז לפטור ממצוה זו בזה"ז מטעם דאין אנו בקיאים בחו"י. והנה ע"כ בתפילין בארבע הפרשיות בקיאים אנו דאל"ה מצות תפילין

רופפת ע"כ כיון דהוא מצוה תמידית והם רק ד"פ לא שכחו ובכל התורה אין אנו בקיאים. ומ"מ קשה כיון דזה ג"כ מ"ע והאיך לא נתנו לבם שלא לשכוח ולמה נשכח בימי האמוראים כי בימי התנאים לא נשכח כמבואר בסנהדרין דף ד' גבי יש אם למקרא ויש אם למסורת ע"ש ודרשו הרבה דרשות וע"ש בתוס' והאיך נשכח בימי האמוראים ונלע"ד בירורן של דברים דיש שני מיני חו"י אחד דע"י החסר או יתיר נשתנה פירוש התיבה או יוכל להשתנות כהנהו דמבואר בסנהדרין דרך משל כתיב בסכת חסר וע"י זה דרשינן דסוכה שתחת הבית פסול או שתים כהלכתן דסכת חסר משמע אחד ע"ש א"כ בכתב מלא משתנה הדין דסוכה ולא משמע להיפך או כדומה קרנות מלא או חסר משתנה הדין כי מלא הוא שנים וחסר הוא אחת ע"ש בפלוגתא דשמאי והלל וכן נפשות מלא או חסר ע' בסוגיא דלמדין דינים ממלא או חסר והרבה בש"ס ע"ש ל"מ למאן דסובר יש אם למסורת א"כ במלא חסר או להיפך מהפך דברי אלהים חיים כי נשמע הרבה דינים היפוך הדין האמת אלא אפי' למאן דסובר יש אם למקרא ואין הדין משתנה עכ"פ כיון דנמסר לנו דיהיה נכתב כך היפוך המקרא כגון סכת חסר אף על פי דנקרא מלא והדין הוא לפי הקריאה עכ"פ המסורת היה דפירוש התיבה יהיה כך או קרנות קרן אחד או נפשות חסר דיהיה מאדם אחד ע"ש בסוגיא א"כ משתנה פירוש התיבה ע"י חסר או יתר בודאי הס"ת פסול ואין לה דין ס"ת כי הוא תיבה אחרת כפי שנמסר לנו ומכש"כ למאן דסובר אם למסורת ובודאי כה"ג א"י ג"כ מ"ע זו. אך יש חסירות ויתרות דאינו משתנה פירוש התיבה ע"י זה כגון אהרן בפרשת תצוה במס"ק יש מסורת דנכתב מלא בוא"ו. וכן ראיתי בס"ת ישנים אך הרבה בעלי מסורת חולקין על זה וכן נוהגין האידיאן עיין באחרונים וכן פצוע דכה דיש קצת מסורת דנכתב באל"ף לבסוף. וכן ראיתי בס"ת ישנים והיום כותבין בה"א בסוף דברים כאלו אין משתנה פירוש המלה עי"ז ככה"ג אין קפידא בחו"י. והנה חלק הראשון ודאי לא נשכח כלל ובפרט דאנן פסקינן יש אם למסורת א"כ נ"מ לדיני התורה וח"ו בודאי לא נשכח אפי' כחוט השערה מהדין ובפרט דמוגע למ"ע של כתיבת ס"ת וח"ו שיתבטל מצות עשה ע"י שכחה אך אותם חו"י שלא נשתנה פירוש המלה כלל בין חסר או יתיר אינו מזיק כלל וזה שכחו ע"כ לא הי' יודעים אם וא"ו דגחון מהאי גיסא וכו' וזה דלא נשתנה כלל אינו מזיק למצוה זו ויוצאים בכתיבה זו המצוה בשלימות ומכש"כ לפי מה דפסקינן יש אם למסורת אם כן נדרש הרבה דינים מהכתיבה ע"ש דב"ה ורבנן סוברים כן וכן הלכה (וכולו דסברי יש אם למקרא אוקמי' בשיטה דלית הלכתא כוותי' כידוע) אם כן ע"י כתיבתו מלא חסר או להיפך מהפך תורת א"ח בודאי אינו ס"ת כלל אך דברים שאין משתנה פירוש המלה פשיטא לי דאין מעכב כלל ואם כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא כידוע מ"מ כיון דאינו משתנה פירוש התיבה ובקריאה אינו ניכר אם מלא או חסר ל"ל בה כנ"ל דאין סברא כלל דמצוה הנהוגה ישתכח ח"ו שלא יוכלו ישראל לקיים מצות עשה מה"ת בכמה דורות וח"ו והעיקר כמ"ש. וע' בח"צ שהרעיש על הצ"צ במעשה דמגרשיהם מ"ם תחת הנו"ן שם ניכר במבטא ובאינו ניכר מכשיר שם גבי ייעדנה בחד יו"ד אך אין למדין מקריאה למ"ע של כתיבה אך הדברים שכתבתי נלע"ד ברורים. וע' באו"ח סי' קמ"ג דבחו"י אין מוציאין וכו' היינו ככה"ג ע' במג"א דאין אנו בקיאים וקצ"ע דרמ"א מביא טעם אחר והל"ל טעם זה דאפשר ספר הזה כשר ואכ"מ בענין קריאה כי כאן קיימין במ"ע מה"ת. גם צע"ק דלפ"י אם אירע חו"י בארבע פרשיות שנכתבין בתפילין דודאי בקיאינן אנחנו כמ"ש לעיל היה לנו להוציא ס"ת אחר אך לפי טעם רמ"א אין צריך דלמא יש בספר השני במקום אחר איזה חסר או יתיר עוד אני חוזר לצווח לדברי בעל ש"א ג"כ מצות תפילין מרופה בידינו דהנה דעת הר"מ בפ"ב מה' אלו דבפרשה והיה כי יביאך כתיב ולטוטפת חסר ו' תנינא היינו אחר הפ"א ובפ' שמע לטטפת חסר שני ואוי"ן ובפ' שלישית לטוטפת חסר ו' תנינא ור"ת והרא"ש חולקין בטוטפת השלישי וסוברים שגם זה חסר שני ואוי"ן מובא דיעות אלו בטור או"ח סי' ל"ו א"כ נשכח הדבר כיון דחולקים קשה חדא דאנן נוהגין כהר"מ ולדעת ר"ת פסולים והאיך לא נחוש לדעת ר"ת וגם כיון דחזינן דזה נשכח אפשר עוד נשכח חו"י בפרשיות אלו שהם הרבה כמו שחשבם הר"מ שם א"כ מצוה זו מרופה בידינו וח"ו ששני מצות ש"י וש"ר יהיה מרופה בידינו ולא הרגישו בזה הפוסקים ולענין הנחת הפרשיות בבתיים דברו בזה הפוסקים דלרש"י פסולים אלו ולר"ת פסולים אלו והיראים יוצאים ידי שניהם ובזה לא דברו כלל ואף אם נאמר דרבים סוברים כהר"מ ע"כ אין אנו חוששים לדעת ר"ת כמו הפרשיות עומדים או שוכבים ע' בנו"ב דאין אנו חוששים לדעת ר"ת עכ"פ כיון שנפל מחלוקת ביניהם חזינן דנשכח א"כ אפשר נשכח עוד חו"י ונמצא מצות אלו רופפת בידינו אך לפמ"ש נכון מאד ע' במנחות דף ל"ד לטטפת לטטפת לטוטפת הרי כאן ארבע והקשה ר"ת כיון דאין ו' אחר הפ"א אינו משמע שני רק אחד ע"כ כתב דדרשינן ולטטפות בפרשה הראשונה דא"ו ראשונה מוסיפין אצל הפ"א אות ו' למ"ד דרשינן ע"ש עכ"פ במה שמחולקים בטוטפת השלישי אם חסר לגמרי או ו' ראשונה אין התיבה נשתנה כלל כי בין כך ובין כך אין משמע רק אחד א"כ בחו"י כהנך אינו מזיק כלל הן חסר או יתיר מקיימים המצוה א"כ אפשר

סוגיות במס' ברכות שיעור 16 – בענין ברכת התורה

נשכחו כי אין נוגעים להמצוה וכן אפשר נשכחו עוד כגון בכור מלא או חסר וכדומה רק לא איכפת לן להמצוה כלל והח"י הנוגעים להמצוה בודאי לא נשכחו כלל ע"כ הדברים ברורים כי מקיימין אנחנו מצות ס"ת ותפילין בשלימות בלי שום פקפוק כלל בעזה". הכלל כל שנשתנה התיבה ע"י חו"י ל"מ למאן דסובר דיש אם למסורת ובכ"מ אפי' למאן דסובר יש אם למקרא דריש מסורת ג"כ ע' בתוס' במקומות הללו א"כ הוי טעות גמור כי נתהפך הדין ואפי' במקום שדורש רק המקרא מ"מ כיון דהמסורת היה נגד המקרא דכך גזרה חכמתו ית' ע"כ ע"י חו"י שלו נשתנה התיבה אבל במקום שאין משתנה התיב' כלל כגון אהרן שכתבנו והרבה כדומה מה שמבואר בכמה מסורות שחברו הגאונים אין זה מזיק למצוה כלל והרבה נשכחו וע"ז מחולקין בעלי מסורות בכ"מ כנ"ב. אך דברי רש"י בסנהדרין דף ד' ע"ב דכתב לטטפת וכו' בפ' והיה אם וכו' מלא דרשינן שנים א"כ לדברי רש"י אין אנו יוצאין בתפילין שלנו שכתובים חסר ונשתנה פירוש כי חסר הוא רק אחד ומלא הוא שנים וצ"ע.

7 - השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכתת העשין

מצוה טו שנצטוינו להודות לשמו ית' בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתנו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא. וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה כן נצטוינו בזו. ובשלישי שלברכות (כא א) אמרו מנין לברכת התורה לפניו מן התורה שנ' כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו. ורצה ללמוד ברכת המזון לפניו שיהיה מן התורה ק"ו מזה. אמרו ומה תורה שאינה טעונה ברכה לאחריה טעונה לפניו מזון שטעון לאחריו אינו דין שטעון לפניו. והשיבו על זה מדרך הפירכות מה לתורה שכן חיי עולם. ועוד תנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. וחפצם בזה שכיון שבעל קרי אינו מברך לפניו במזון והוא מברך לאחריה נלמוד שברכה לאחריו בלבד היא מן התורה ולפיכך אינה בטלה מפני תקנתם בטביל" בעלי קריין ושמע מינה דקל וחומר פריא הוא. והעולה מזה שברכת התורה לפניו מצות עשה דאורייתא. ובגמרא דבני מערבא (רפ"ז) אמרו כתוב בתורה ברכה לפניו ואין כתוב בה ברכה לאחריה מה כתוב בה לפניו כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו כתוב במזון ברכה לאחריו אין כתוב בו ברכה לפניו מה כתוב בו לאחריו ואכלת ושבעת וברכת את י"י אלהיך ומנין ליתן את האמור בזה לזה וכו'. מכלל זה מתבאר שהברכה הזו מן התורה. ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה כמו שמקרא בכורים (ע' קלב) אינו נמנה אחת עם הבאתן (ע' קכה) וספור יציאת מצרים (ע' קנז) עם אכילת הפסח (ע' נו):

8 - ירושלמי ברכות פ"ז ה"א

רבי אומר מה אם בשעה שאכל ושבע צריך לברך בשעה שהוא תאב לאכול לא כל שכן. עד כדון מזון תורה מה אם מזון שאינו אלא חיי שעה טעון ברכה לפניו ולאחריו תורה שהיא חיי עד לא כל שכן

9 - קרית ספר הקדמה פרק ו

אבל רוב כל מה שחלקו הרב והרמב"ן ז"ל אם הוא מצוה או לא אין בזה הפרש כי גם למי שאינו מונה אותה מצוה היא נכללת בכלל מצוה אחרת ויש בה כל חומר המצוה שהו נמנות

10 - קרית ספר הלכות תפילה פרק יב

ברכת התורה לפניו מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו ולהרמב"ם ז"ל שאינו מונה אותה מצוה בפני עצמה נראה דהיא בכלל מצות תלמוד תורה ולהכי לא באה במנין אבל היא מדאורייתא

11 - ספר החינוך מצוה תל

וכל שאר הברכות כולן הן מדרבנן, חוץ מאחת שהיא מן התורה, וכן הוא מפורש בגמרא בברכות [כ"א ע"א] והיא ברכת התורה לפניו, גם הרמב"ן ז"ל יחשוב אותה מצות עשה בפני עצמה. והענין הזה שחייבנו האל ברוך הוא ברכה בקריאת התורה לפניו ובמזון לאחריו, מן הדומה שהטעם לפי שהוא ברוך הוא לא ישאל מן החומר לעבדו ולהודות בטובו רק אחר שיקבל פרס ממנו, כי החלק הבהמי לא תכיר בטובה רק אחר ההרגש. אבל קריאת התורה שהוא חלק השכל, והשכל יודע ומכיר וקודם קבלת התועלת יבין אותו, על כן יחייבנו האל להודות לפניו קודם קריאת התורה. ומודה על האמת ימצא טעם בדברי.

12 - רמב"ן ספר המצוות שם

ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה כמו שמקרא בכורים אינו נמנה אחת עם הבאתן וספור יציאת מצרים עם אכילת הפסח

13 - ירושלמי ברכות פרק ז' ה"א

רבי זעירא בעי אילין שלשה קרויות מה את עביד לון כשלשה שאכלו כאחת או כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו אין תעבדינון כשלשה שאכלו כאחת הראשון מברך ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה והאמצעי אינו מברך כל עיקר. אין תעבדינון כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו אפילו האמצעי מברך לפניו ולאחריו. אמר רבי שמואל בר אבדימא לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים ואם לרבים אפילו בינו לבין עצמו לא יברך אמר ר' אבא מרי אחוי דרבי יוסי עשאוה כשאר כל מצותיה של תורה מה שאר כל המצות טעונות ברכה אף זו טעונה ברכה

14 - בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף יא עמוד ב

ברכה זו שנתקנה לאדם על משנתו דוקא ברכה לפניה וחייב בברכה זו בין שקורא בכתב בין שקורא בעל פה הואיל ועוסק בתורה אבל ברכה לאחריו לא נאמרה אלא בספר תורה ובצבור וכן התבאר בתלמוד המערב בפרק שלשה שאכלו והוא שאמרו שם כתוב בתורה ברכה לפניה כי שם ה' אקרא וכו' כתוב במזון ברכה לאחריה ואכלת ושבעת וברכת מנין ליתן האמור של זה בזה נאמר שם שם לגזרה שוה אמר ר' שמואל בר אבדומה לא למדנו תורה ממזון אלא לרבים אבל בינו לבין עצמו לא יברך לאחריה והסכימו כל הגאונים שאם היה קורא בצבור בספר תורה שאינה עשויה כהלכתה אפי' בעשרה חזרה לה לדין קריאת יחיד או משנת יחיד והרי הוא כעוסק בתורה או כדורש רבים ומברך לפניה ולא לאחריה ואינו אומר ברכו את ה' המבורך שאין קריאה זו תקנת עזרא אלא קריאה כאדם שעוסק בתורה ומ"מ אומר בו קדיש אחר קריאתה שהרי [אף] בדרשה כן ודברים אלו אף על פי שיש בהם חולקים בקצת דברים כמו שכתבנו בפירושונו עיקר הענין כן הוא:

15 - תלמוד בבלי מסכת נדרים דף פא עמוד א

רבינא אומר: שאין מברכין בתורה תחלה, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: +ירמיהו ט+ מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב: +ירמיהו ט+ ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה

16 - ר"ן מסכת נדרים דף פא עמוד א

דבר זה נשאל לחכמים וכו' ולא פרשוהו - מדכתי' ויאמר ה' על עזבם את תורת מכלל דליכא דידע להדורי טעמא אלא קודשא בריך הוא בלחוד ומצאתי במגילת סתרים של ה"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ דאם איתא על עזבם את תורת כפשטא משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פרשוהו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ עד שפרשו הקדוש ברוך הוא בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה והיינו לא הלכו בה כלומר בכונתה ולשמה אלו דברי הרב החסיד ז"ל והם נאים ראויין למי שאמרם.

17 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מז סעיף יד

נשים מברכות ברכת התורה.

18 - מגן אברהם סימן מז ס"ק יד

סוגיות במס' ברכות שיעור 16 – בענין ברכת התורה

נשים וכו' - דהא חייבות ללמוד דינין שלהם כמ"ש בי"ד סימן רמ"ו ס"ו ועוד דחייבות לומר פ' הקרבנות כמו שחייבות בתפלה וא"כ קאי הברכה ע"ז [ב"י בשם אגור] עמ"ש סי' קע"ז ס"ג:

19 - ביאור הגר"א אורח חיים סימן מז

נשים כו'. עיין מ"א בשם אגור ודבריהם דחויין מכמה פנים וקרא צווח ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם היאך תאמר וצונו ונתן לנו אלא העיקר ע"פ מ"ש תוספות וש"פ דנשים מברכות על כל מ"ע שהז"ג וכמו שכתבתי לעיל סי' י"ז סעיף ב' ואף דקי"ל כאילו מלמדה תיפלות דזוקא בתורה שבעל פה כמ"ש בי"ד סי' רמ"ו סעי' ו':

20 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן יז סעיף ב

נשים ועבדים פטורים, מפני שהיא מצות עשה (ג) <ב> שהזמן גרמא. הגה: ומ"מ אם רוצים לעטפו (ד) א ולברך עליו הרשות בידן כמו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא (תוס' והרא"ש והר"ן פ"ב דר"ה ופ"ק דקדושין), אך מחזי כיוהרא, ולכן אין להן ללבוש ציצית, <ג> הואיל (ה) ב ואינו חובת גברא (אגור סימן כ"ז) פ"א אינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית. ולקמן בסימן י"ט אמר כשיש לו טלית מארבע כנפות (ולבשו)

21 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפט סעיף ו

אף על פי שנשים פטורות, (ח) ג יכולות לתקוע; (ט) וכן אחר שיצא כבר, יכול לתקוע להוציאן, (י) אבל אין מברכות ולא יברכו להן. הגה: והמנהג שהנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא על כן גם כאן תברכנה לעצמן, אבל אחרים לא יברכו להן (יא) אם ד כבר יצאו ואין תוקעין רק לנשים, אבל אם תוקעין לאיש המחוייב, מברכין לו אף על פי שכבר יצאו, כמו שנתבאר סימן תקפ"ה סעיף ב' הגהה א' (ד"ע).

22 - חידושי הגר"ז הלכות ברכות פרק יא הלכה טז ד"ה והנה

ושמעתי מפי אאמ"ר הגאון החסיד זצוקלה"ה שאמר דה"ת אין הבכה על קיום המצוה של ת"ת רק דהוא דין בפ"ע דתורה בעי ברכה וכדילפינן לה בברכות דף כ"א מקרא דכי שם ה' אקרא וגו' א"כ אין זה דין ששייך להמצוה כלל רק דתורה עצמה טעונה ברכה ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת אבל אין מופקעות מעצם חפצא של ת"ת ולימודם הוי בכלל ת"ת ושפיר יש להם לברך על לימודם כיון דלא אתינן ע"ז מכח לתא דקיום המצות כלל ע"כ דבריו

23 - ביאור הלכה סימן מז ד"ה * נשים וכו'

נשים וכו' - הטעם דהא חייבות ללמוד הדינים שלהם ועוד דחייבת לומר פרשת הקרבנות כמו שחייבת בתפלה א"כ קאי הברכה ע"ז. ב"י מ"א. ולפ"ז הטעם יכולה להוציא בבה"ת את האיש וכן כתב הפמ"ג בהדיא והגר"א בביאור חולק ע"ז הטעם ע"ש אלא הטעם דמברכות הוא דאף דפטירי מתורה מ"מ יכולות לברך ולומר וצונו דלא גריעא מכל מ"ע שהזמן גרמא דקי"ל דיכולות לברך עליהן וכדלעיל בסימן י"ז ס"ב עיין שם ולפ"ז אין יכולות להוציא את האיש וקטן שהגיע לחינוך בודאי אינו יכול להוציא את הגדול בבה"ת לפי מה שסוברים הרבה פוסקים דבה"ת הוי מן התורה וכו"כ הפמ"ג:

24 - ברכי יוסף אורח חיים סימן מז ס"ק ח

אשה שנסתפקה אם בירכה ברכת התורה נראה דלא תברך מספק. אף לדעת בפר"ח שהסכים דמי שנסתפק אם בירך ברכת התורה יחזור ויברך, כיוון דלדעת הרמב"ן (בסהמ"צ שכחת העשין מצוה טו) והרשב"א (ברכות מח ב) והרב החינוך (מצוה תל) היא דאורייתא. והכי מוכח בהדיא מסוגיית פרק מי שמתו (כ"א א). והי(ה)א יתד בל תמוט דברכת התורה דאורייתא, ע"ש באורך. מ"מ אשה בכל אלה לא סגי לה לחייבה, דאעיקרא מהדרין אטעמי שתוכל לברך תחת שלוש, משום קרבנות, או תורה שבכתב, או דינים שלה, כמ"ש מר"ן בב"י. ובכל זאת לא שמענו דיש לה איזה חיוב מצד מצוות ת"ת, וכמ"ש בסמוך (אות ז). וא"כ מהיכא תיתי שתהא חייבת בברכת התורה מדאורייתא, עד שנאמר דאם נסתפקה תברך כהלכת גוברין. והוא פשוט מאד.

25 - לבוש הלכות ברכות סימן מו

ותקנו אלו המאה ברכות על סדר העולם והנהגתו מה שנהנין ממנו הבריות בכל יום לפיכך צריך כל אדם ליזהר בהם והפוחת אל יפחות והמוסיף יוסיף על כל דבר ברכה שנתקנה לו כמו שאמרו חז"ל ברכות מ. ברוך ה' יום יום בכל יום ויום תן מעין ברכותיו שברך אותך ואמרו עוד שם לה. כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו מעל דרבו קראי אהדדי כתיב לה' הארץ ומלואה וכליב והארץ נתן לבני אדם ותרצו לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה רצונם לומר קודם ברכה הוא לה' ואסורים לך כהקדש הוא לה' ואחר הברכה הותר הכל לבני אדם ואם כן כיון שקודם הברכה הוא לה' הרי הכל קודש לה' ויש בה מעילה אם נהנה ממנו כמו בתרומה שהיא קודש לפיכך יזהר כל אדם שלא יבא לידי מעילה ולא יהנה משום דבר מהנהגת העולם עד שיברך עליו

26 - לבוש סימן מז

ומאד מאד צריך האדם ליזהר בה להראות שהתורה היא חשובה בעיניו ונהנה ממנו כמו שמברך על כל הנאותיו

27 - תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יא עמוד ב

אמר רב הונא: למקרא - צריך לברך, ולמדרש - אינו צריך לברך; ורבי אלעזר אמר: למקרא ולמדרש - צריך לברך, למשנה - אינו צריך לברך; ורבי יוחנן אמר: אף למשנה נמי צריך לברך, [אבל לתלמוד אינו צריך לברך]. ורבא אמר: אף לתלמוד צריך (לחזור ולברך) [לברך]; דאמר רב חייא בר אשי: זימנין סגיאינן הוה קאימנא קמיה דרב לתנאי פרקין בספרא דבי רב, הוה מקדים וקא משי ידיה ובריך, ומתני לן פרקין

28 - שולחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיף יב - יג

וכל אדם צריך ליזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם וכמ"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו וגו' וכמו בכל המצות התלויות בדבור שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור אלא אם כן שומע מפי המדבר שהשומע כעונה בפיו. אך אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים וכן כשעולה לספר תורה: במה דברים אמורים בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל. ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין ולעתידי לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו:

29 - רש"י מסכת ברכות דף יא עמוד ב

אף לגמרא צריך לברך - שהוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה, גמרא היינו סברת טעמי משנה, ותירוצי משניות הסותרות זו את זו, וחסורי מחסרא.

30 - רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף ה עמוד ב

רבי יוחנן אומר למשנה צריך לברך שבמשנה ג"כ מפרש הפסוקים ומשם לומד טעמי המצות אבל לתלמוד שהוא פירוש המשנה לא דאין צריך לברך על הפירוש ורבי אלעזר אומר דאפי' לתלמוד צריך לברך שבתלמוד ג"כ מפרש עיקרי הפסוקים ומסקנא דאפי' למדרש צריך לברך שבמדרש ג"כ לומד מהפסוקים מק"ו ומג"ש ומהמדות שהתורה נדרשת בהם:

31 - הגדה של פסח מנחת אשר סימן ג'

דכלל גדול הוא בהלכה דכאשר מצינו שחכמים נתנו טעם במצוה או בהלכה הכתובה בתורה והטעם אינו מפורש בתורה אלא חכמים חידשוהו ברוחב בינתם אין בכח הטעם לשנות את ההלכה מפשטותה לא להרחיבה ולא לצמצמה אלא כל כח הטעם להגדיר את ההלכה ולקבוע דגרה ותחומה ואבאר בזה שתי דוגמאות ליסוד זה מסוגיות הש"ס... בבבא בתרא קנט. מבואר דפסול קרוב לעדות לא משום דמשקר הוא אלא גזירת מלך שהרי

סוגיות במס' ברכות שיעור 16 – בענין ברכת התורה

אפילו משה ואהרן פסולין להעיד ביחד או להעיד זה על זה עי"ש ולכאורה זה סותר את המבואר בסנהדרין כח: דארוס פסול להעיד לארוסתו ואף דלגבי שאר דיני התורה אין קרבה בין ארוס לארוסתו "התם בשארו תלה רחמנא אכתי לא שארו היא הכא משום אקרובי דעתא הוא והא אקרבי דעתיה לגבה" הרי דפסול קרוב בעדות משום קרוב הדעת הוא ואל גזירת מלך והלכתא בלא טעמא ונראה גם בזה ככלל הנ"ל דאף שקבעו חז"ל דפסוק קרוב אינו הלכתא בלא טעמא ומסתבר דקרוב פסול משום קירוב הדעת וחשש שישקר מ"מ אין בטעם זה להכשיר את הקרוב (כשאינו חשש משקר כגון משה ואהרן) או לפסול את הרחוק (דשכן קרוב טוב מאח רחוק) וכל כח הטעם אינו אלא להגדיר מיהו קרוב לענין הלכה זו דפסולי עדות ובדרך זה חדשו דאף ארוס הוי קרוב לענין זה. יסודו של דבר כאשר חכמים אמרו טעם במצות התורה והלכותיה לא אמרו טעם זה להוסיף או לגרוע אלא להגדיר את עצם ההלכה ותכונותיה.

32 - ארוחות ימים סימן כ' עמ' רסט

השתא דאתית להכי יש לומר דהוא הדין בנידון דידן כלומר ההגדרות שנתנו הראשונים והאחרונים לברכת התורה ברכת ההודאה ברכת הנהנין או ברכת המצוה אין בהן כדי להוסיף על עצם החיוב או לגרוע ממנו ולא באו אלא להגדיר את ההלכה ותכונותיה. ממילא כיון דהחיוב לברך על לימוד תורה נובע מהפסוק כי שם ה' אקרא ושם ה' היינו תורה שבכתב שהיא שמותיו של הקב"ה א"כ אין בכחנו לחדש ולומר דמברכים ברכת התורה על תורה שבעל פה אשר על כן אפילו אי נימא שברכת התורה ברכת המצוה היא אתי שפיר הא דבמר רב הונא שרק למקרא צריך לברך. והא דקיי"ל דאף לתלמוד צריך לברך אע"פ שאין בידינו להרחיב את החיוב מעבר למה שכתוב בתורה היינו משום דאף התלמוד פירוש המקראות הוא ועלייהו קאי הברכה וכמ"ש תלמידי רבינו יונה. ורש"י שכתב הטעם דמברכין ברכות התורה אף לתלמוד הוא כיון שהתלמוד הוא עיקר התורה שממנו יוצאת הוראה לכאורה אזיל לשיטתיה...

33 - רש"י מסכת ברכות דף כא עמוד א

כי שם ה' אקרא - כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל: אני אברך תחלה, ואתם ענו אחרי אמר, כי שם ה' אקרא בברכה, אתם - הבו גודל לאלהינו באמן, הכי מפרשי לה במסכת יומא (דף ל"ז, א').

34 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מז סעיף ד

המהרהר בדברי תורה, אינו צריך לברך. הגה: וה"ה דיכול לפסוק דין בלא נתינת טעם לדבריו (ר"ן פ"ק דשבת ופ' כל הצלמים כתב דהוי כהרהור).

35 - ביאור הגר"א אורח חיים סימן מז

אבל כ"ז צריך עיון דכאן מברך על המצוה וכי ליכא מצוה בהרהור והלא נאמר והגית בו כו' ר"ל בלב כמ"ש והגיון לבי וכ"ש לפסוק דין כו' והלא למקרא צריך לברך וכן כשקורא בתורה בציבור:

36 - תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יא עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: השכים לשנות, עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך, משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה

37 - תוספות מסכת ברכות דף יא עמוד ב

שכבר נפטר באהבה רבה. עד הלכך נימרינהו לכולהו - בירושלמי יש הא דאמרי' שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר שלמד מיד באותו מקום. ונשאל להרב ר' יצחק כגון אנו שאין אנו לומדין מיד לאחר תפלת השחר שאנו טרודין והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמאי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחרת כשאנו מתחילין ללמוד. והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי הואיל וגמר' שלנו לא אמרו ואין צריך לאלתר ללמוד. ועוד אפי' לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקר אהבה רבה לק"ש נתקן ובשביל היא אינו נפטר מברכת התורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת. אבל ברכת

סוגיות במס' ברכות שיעור 16 – בענין ברכת התורה

אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום. וא"ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה. וא"ת מפני מה אין אנו מברכין לישן בסוכה. וי"ל דברכה דאכילה שמברכין לישב פוטרתו. א"נ משום שמא לא ישן והוי ברכה לבטלה שהרי אין בידו לישן כל שעה שירצה. והיה אומר ר"ת כשאדם עומד ממתנו בלילה (בשחרית) ללמוד שא"צ לברך ברכת התורה מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת ולא נהירא. והצרפתיים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פ"א דפאה) ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו' שהיא ברייתא (מס' שבת קכז.) מפני הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל א"צ כמו שכתבתי כבר.

38 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מז סעיף ט

י"א שאם הפסיק בין ברכת התורה ללמודו, אין בכך כלום, והנכון שלא להפסיק ביניהם, וכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים סמוך לברכת התורה.

39 - משנה ברורה סימן מז ס"ק יט

(ט) שאם הפסיק - טעמם דדוקא באהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה אז אינו פוטר אלא א"כ למד מיד בלי הפסק אבל ברכת התורה פוטרת כל היום [טז] אפילו לא למד אחר תפלת שחרית עד חצי היום ולא דמי לכל הברכות שאסור להפסיק בין הברכה להמצוה כמ"ש סימן ר"ו דשאני הכא [טז] דמצוה להגות יום ולילה וא"כ לעולם ליכא היסח הדעת אבל [יז] רוב האחרונים חולקין על המחבר דמסכים לדעת היש אומרים הזה דלא כתב המחבר רק והנכון וכו' וסבירא להו דדין ברכת התורה כמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה אף אם יודע בבירור שלא הסיח דעתו דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה אין לה אח"כ על מה לחול וכן הסכים הפר"ח והגר"א וכן העתיק הח"א להלכה. ומ"מ נ"ל דכיון שיש פוסקים שסוברין דאין צריך לחזור ולברך יותר טוב אם אירע לו שהפסיק אחר ברכת התורה שיכוין אח"כ בברכת אהבה רבה לצאת בזה ידי ברכת התורה וילמוד מעט תיכף אחר שסיים תפלתו. ועיין בבה"ל:

40 - ביאור הגר"א אורח חיים סימן מז

ודברי הרא"ש וסמ"ג עיקר וכו' ברמב"ם ושאר פוסקים ולכן מה שכתב בס' ט' והנכון כו' הוא מדינא ואם הפסיק צריך לחזור ולברך

41 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מז

לא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה, אעפ"י שהוא אומרם דרך תחנונים. ויש אומרים שאין לחוש, כיון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים, ונכון לחוש לסברא ראשונה. הנה: אבל המנהג כסברה אחרונה, <ח> שהרי בימי (כו) הסליחות מתפללים הסליחות (כח) ואח"כ מברכין על התורה עם סדר שאר הברכות, וכן בכל יום כשנכנסין לבהכ"נ אומרים כמה פסוקים ותחנונים ואח"כ מברכין על התורה. ונהגו לסדר ברכת התורה (כט) מיד אחר ברכת אשר יצר, ואין לשנות (וכן משמע בתוס' ומרדכי פ"ק דברכות). וטוב לומר (ל) בשחרית אחר שמע ישראל וגו': בשכמל"ו, * (לא) טז <ט> כי לפעמים שוהין עם קריאת שמע לקרותה (לב) שלא בזמנה * (לג) [יד] ויוצא בזה (טור).

42 - מגן אברהם סימן מז ס"ק יב

כל זמן שלא ישן - משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבקר וצ"ע דבשלמא לסברת הטור דס"ל דבשינה תליא מילתא אם לא ישן א"צ לברך אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום א"כ דמה שמברך בבוקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר תדע דהא לר"ת כשעומד קודם עלות השחר א"צ לברך וכשמאיר היום צריך לברך א"כ לדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתנו לפטור רק ליום א' כתקנת חז"ל ואם ישן והשכים קודם עלות השחר צריך ג"כ לברך מידי דהוה כשאר ברכות השחר שמברך אותם קודם היום ועמ"ש ס"ס תרל"ט:

43 - מגן אברהם סימן תצד הקדמה

ולענין ברכת התורה אני מסופק דבסימן מ"ז סי"ב כתב אף אם למד בלילה וכו' א"צ לברך כל זמן שלא יישן משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך ביום שלאחריו וכ"מ בגמ' פ"ד דסוכה סוכה דלא מפסקי לילות מימים א"צ לברך על הסוכה אלא פעם א' כל ז' ועססי' תרל"ט, מיהו קשה דהא אגן קי"ל שינה ביום לא הוי הפסק אפי' שינת קבע א"כ י"ל דגם בלילה השינה לא הוי הפסק אלא שמתחלה אין דעתנו לפטור רק ביום ולילה א' וכשקם בבוקר קודם ע"ה אזי נחשב ליום שאחריו, תדע דהא לר"ת א"צ לברך קודם ע"ה דנפטר בברכה של אתמול עד שיאיר היום א"כ לדידן נמי י"ל כיון שנוהגין לברך כל היום ברכת התורה א"כ מעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה ולכן צריך לברך ברכת התורה כשיאיר היום וכן נראה עיקר אך הרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכת התורה מאחר ויתכוין לצאת י"ח:

44 - הגהות רע"א סימן מז

אבל בניעור כל הלילה אין לברך דהעיקר דלא כר"ת זולת בישן בלילה צריך לברך כשיאיר היום בממנ"פ דלר"ת היום גורם לברך ולהרא"ש השינה גורם לברך וה"ה בישן ביום וניעור כל הלילה שלאחריו דמברך בבקר בממנ"פ לר"ת צריך לברך דלא נפטר רק מעל"ע ולהרא"ש גם שינת היום הוי היסח הדעת

45 - ספר החינוך מצוה תל

והענין הזה שחייבנו האל ברוך הוא ברכה בקריאת התורה לפניו ובמזון לאחריו מן הדומה שהטעם לפי שהוא ברוך הוא לא ישאל מן החומר לעבדו ולהודות בטובו רק אחר שיקבל פרס ממנו כי החלק הבהמי לא תכיר בטובה רק אחר ההרגש אבל קריאת התורה שהוא חלק השכל והשכל יודע ומכיר וקודם קבלת התועלת יבין אותו על כן יחייבו האל להודות לפניו קודם קריאת התורה ומודה על האמת ימצא טעם בדברי

46 - תוספות מסכת ברכות דף מו עמוד א

כל הברכות כולן פותחות בברוך וחותמות בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע - והא לך הסדר ברכת אשר יצר אינה סמוכה לנטילת ידים דנטילה שייכא בלא אשר יצר והרבה פעמים אומרה לבדה אלהי נשמה אמאי אינה פותחת בברוך דאינה סמוכה לאשר יצר וכו' כגון אם לא בא מן הנקבים דידיה וטהורות אין צריך לברכת אשר יצר וצריך לומר הואיל ואין בה אלא הודאה בעלמא אינה פותחת בברוך ומכל מקום חותמת בברוך הואיל וארוכה קצת וכן נמי צריך לומר גבי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' וכל הני ברכות קטנות כל אחת ברכה לעצמה כדאמרן בעלמא כד הוה מהלך הוה מברך מצעדי גבר וכן כולן ועוד דהוו קצרות והיון כברכת הפירות יהי רצון למי היא סמוכה ואומר רבינו תם שהיא מן הברכה ברוך אתה ה' המעביר שינה מעיני וכו' וצריך לומר ויהי רצון ואם תאמר והלא כל הברכות כולן צריך לומר בחתימתן מעין פתיחתן והא ליכא וי"ל דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה מהמעביר דסמוך לחתימה איכא ותגמלני חסדים טובים והיינו גמילות חסדים שהקב"ה מעביר שינה מן האדם ומחדש כחו כדאמרין במדרש חדשים לבקרים וגו' שהוא מחזיר הנשמה שלמה ושקטה בגוף כאשר היתה בתחלה אף על פי שהיתה עייפה והיינו כעין פתיחתה ולעסוק בדברי תורה והערב נא הכל ברכה אחת היא